

ПРОГРАМА
РЕІНТЕГРАЦІЇ
ВЕТЕРАНІВ

IREX

Проект «Школа сімейного фермерства для ветеранів та ветеранок»

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ВЕТЕРАНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

07 березня 2023 р

Олена Протченко,

Консультант проекту «Школа сімейного фермерства для ветеранів і ветеранок»

Проект «Школа сімейного фермерства для ветеранів та ветеранок» здійснюється безпосередньо Всеукраїнською громадською організацією «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» став можливим завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX за підтримки Державного департаменту США.

Вміст є виключною відповідальністю Всеукраїнської громадської організації «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» і не обов'язково відображає погляди Державного департаменту США та IREX

Метою цієї роботи є виявлення проблем ветеранського підприємництва в Україні задля створення та підтримки діяльності системи неформального професійного навчання та дорадчого супроводу для залучення ветеранів війни до фермерської діяльності насамперед, щодо створення та успішного розвитку сімейних фермерських господарств, а також їхнього кооперування (мережування) для підвищення ефективності.

Роботи що досліджувалися

Тема підприємництва серед ветеранів не досить досліджена, але зустрічається у низці досліджень, що пов'язанні з вивченням загального ветеранського середовища, серед яких для аналізу було обрано наступні документи:

- **Життя після конфлікту: опитування щодо соціально-демографічних та соціально-економічних характеристик ветеранів війни на сході України та їхніх сімей.**
- **Результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо поточних умов працевлаштування.**
- **Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр.**
- **Роль ветеранської спільноти у розбудові демократичного суспільства.**

Робота, що сфокусованим на темі ветеранського підприємництва:

- **«Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», дослідження Бортнічука Т.М. із Українського Католицького Університету, в якій за результатами опитування, було проведено дослідження сприятливості львівського регіону для ветеранів, що є власниками бізнесу, чи прагнуть започаткувати власну справу.**

Загальна інформація по ветеранах

Кількість ветеранів та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів на січень 2022 року

№	Категорія назва	Загальна кількість	з них жінки		з них чоловіки	
			Кількість	питома вага жінок, %	Кількість	питома вага чоловіків, %
1	Учасник бойових дій по всіх категоріях	512 997	43 216	8,4	469 781	91,6
2	Учасники бойових дій АТО/ООС	438 834	37 301	8,5	401 533	91,5
3	Член сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни	111 530	103 101	92,4	8 429	7,6
4	Особа з інвалідністю внаслідок російсько-української війни	7 072	242	3,4	6 830	96,6
5	Постраждалий учасник Революції Гідності	755	49	6,5	706	93,5
	Всього ветеранів та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни.	851 068	286 036	33,6	565 032	66,4

Джерело: Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр.

Кількість ветеранів до війни та після її закінчення:

Чим довше триватиме війна, тим буде більша кількість ветеранів та ветеранок.

Загальна кількість ветеранів:

На початок 2022 р - 851 тис.

Очікується після війни - близько 2 млн.,
а за деякими оцінками до 4-5 млн.

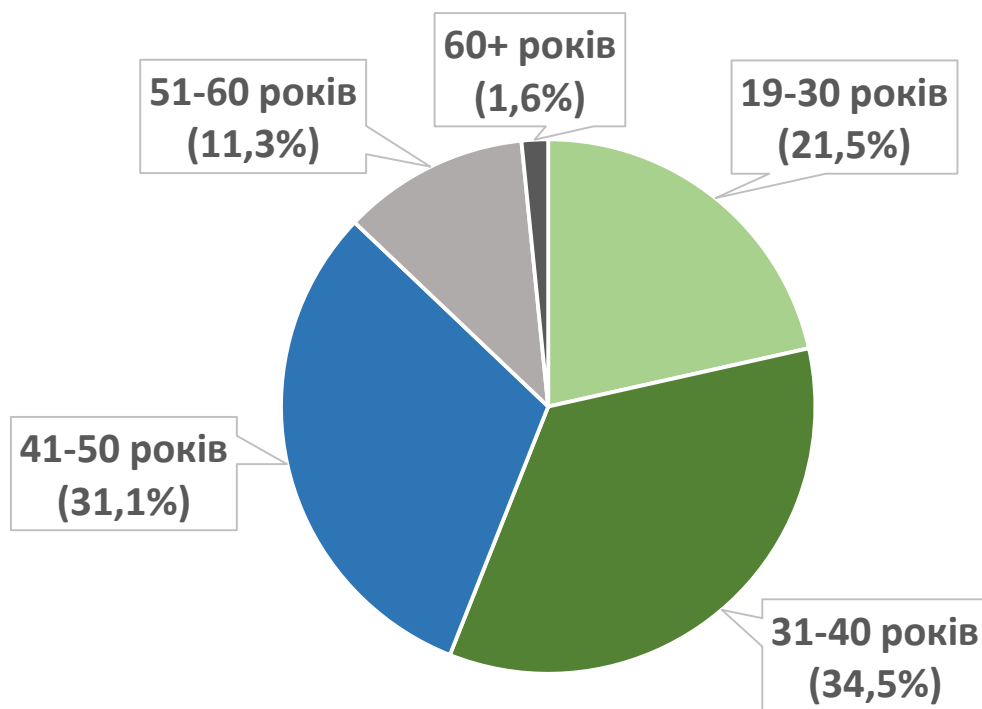
В т.ч. жінок-ветеранок:

На початок 2022 р - 286 тис.

Очікується після війни – понад 400 тис.

Після війни більшість Захисників повернуться до мирного життя, і потребуватимуть від держави та громадськості допомоги та підтримки: психологічної, соціально-економічної, юридичної, фінансової тощо.

Віковий розподіл ветеранів у відсотках

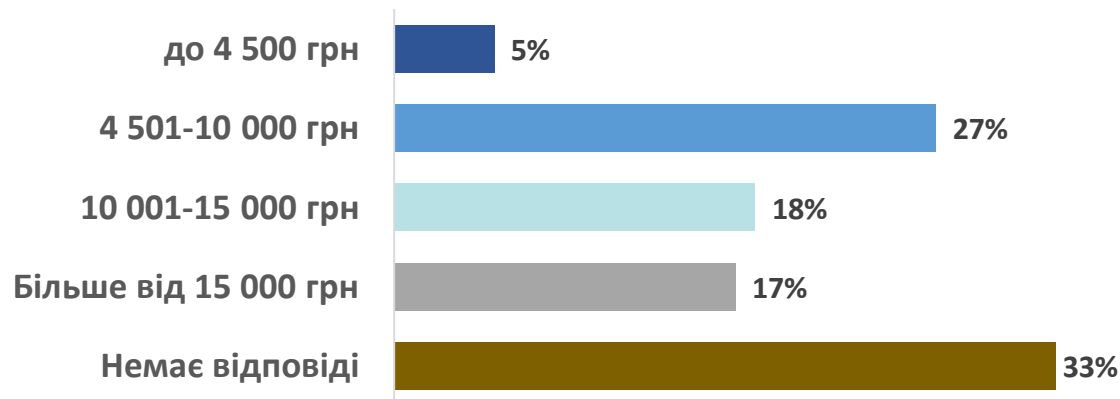
68% ветеранів (300 тис.), від загальної кількості учасників бойових дій АТО/ООС мають вік від **27 до 48 років**

Ветерани російсько-української війни – переважно молоді люди працездатного віку, з можливістю вчитися і перекваліфікуватися.

Джерело: Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр.

Добробут ветеранів та членів їхніх родин

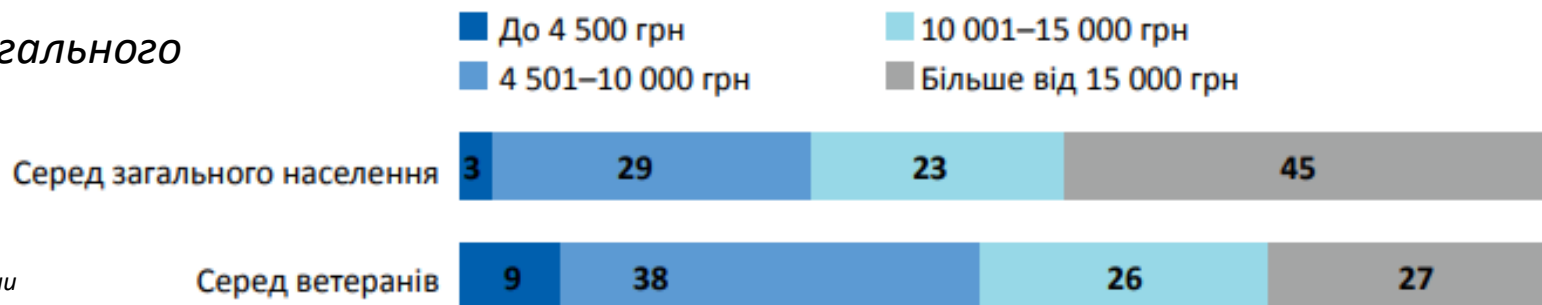
Середньомісячний дохід домогосподарств, % ветеранів

- Рівень доходів домогосподарств ветеранів є трохи нижчим порівняно з домогосподарствами серед загального населення

- Однією з причин більш низького доходу серед домогосподарств ветеранів можуть бути проблеми із працевлаштуванням ветеранів

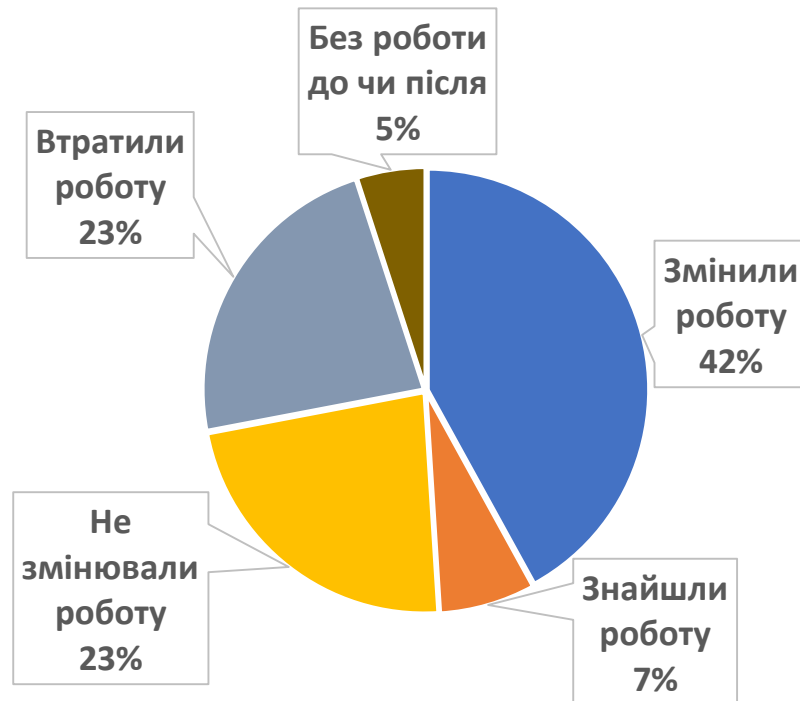
Порівняння самостійної оцінки рівня середньомісячного доходу домогосподарств ветеранами, %

Джерело: Інтерв'ю з ветеранами. «Життя після конфлікту: опитування щодо соціально-демографічних та соціально-економічних характеристик ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей»

Працевлаштування ветеранів

Зайнятість ветеранів після повернення зі служби

Джерело: Результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо поточних умов працевлаштування, аналітичний звіт від 14 липня 2021 року. Програма реінтеграції ветеранів (IREX).

- Більшість ветеранів після служби не повернулися до своєї попередньої діяльності

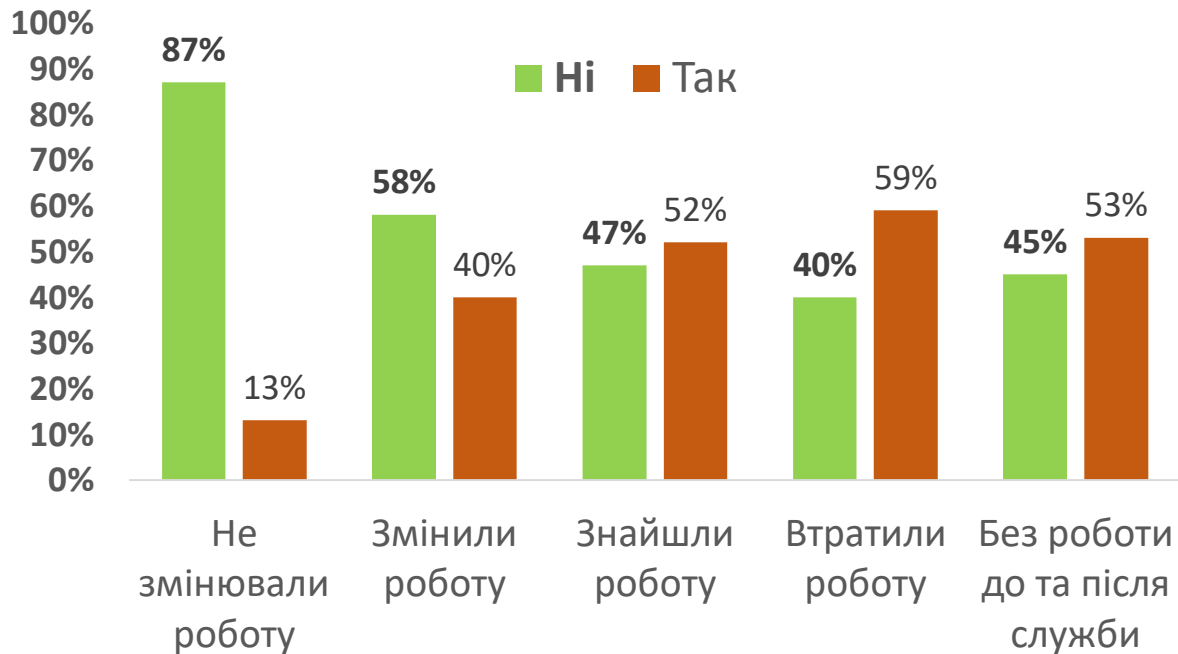
Зайняті ветерани:	Не змінювали роботу	Змінили роботу	Знайшли роботу
Працюючий по найму, повна зайнятість (включаючи військову службу)	72%	76%	72%
Працюючий по найму, часткова зайнятість (включаючи військову службу)	3%	9%	14%
Самозайнятий	25%	15%	14%

Незайняті ветерани:	Втратили роботу	Без роботи до та після служби
Домашнє господарство / догляд за сім'єю (за винятком декрету)	2%	6%
Пенсіонер	23%	28%
Безробітний	39%	27%
Тимчасово без роботи (через хворобу, або інвалідність, або декретну відпустку)	21%	24%
Без роботи на постійній основі через інвалідність	10%	11%
Громадський активіст	3%	0%

Проблеми із працевлаштуванням ветеранів

Після повернення з війни чи стикалися Ви з труднощами у пошуку роботи?

Багато ветеранів після повернення зі служби зазначили, що мали проблеми із працевлаштуванням.

Безробітними ветеранами названо:

- низька зарплатня за наявними вакансіями (79%),
- відсутність вакансій, які б відповідали кваліфікації ветеранів (44%),
- відсутність вакансій загалом (33%),
- невідповідне розташування місця роботи (28%)
- дискримінація через статус ветерана (24%).

32% працевлаштованих ветеранів відчули, що роботодавці не хотіли брати їх на роботу через те, що вони ветерани.

39% ветеранів, що мешкають в сільській місцевості, зазначили, що їх не хотіли брати на роботу через те, що вони ветерани АТО/ООС.

Найбільш затребувані послуги з кар'єрного розвитку серед ветеранів

Відсотковий розподіл типів послуг з кар'єрного розвитку, які, на думку ветеранів, є надзвичайно корисні

Типи послуг	Працевлаштовані	Непрацевлаштовані
Допомога з написанням резюме	16%	16%
Підготовка до співбесіди з роботодавцем	17%	15%
Допомога у визначенні шляхів розвитку навичок та кар'єри	20%	22%
Допомога в тому, як описати Ваш військовий досвід для роботодавця / кадровика	13%	17%
Поради щодо відкриття власного бізнесу	33%	32%
Допомога у розвитку комунікативних навичок	20%	21%
Допомога в отриманні подальшої освіти	28%	30%
Допомога в отриманні кредиту для відкриття власного бізнесу	22%	21%

Середня оцінка зацікавленості щодо послуг з кар'єрного розвитку (0–10)

Типи послуг	Працевлаштовані	Непрацевлаштовані
Допомога з написанням резюме	3.78	3.8
Підготовка до співбесіди з роботодавцем	3.78	3.91
Допомога у визначенні шляхів розвитку навичок та кар'єри	4.61	4.94
Допомога в тому, як описати Ваш військовий досвід для роботодавця	3.27	3.42
Поради щодо відкриття власного бізнесу	5.55	5.30
Допомога у розвитку комунікативних навичок	4.55	4.48
Допомога в отриманні подальшої освіти	4.95	4.78
Допомога в отриманні кредиту для відкриття власного бізнесу	4.03	3.64

Джерело: Результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо поточних умов працевлаштування, аналітичний звіт від 14 липня 2021 року.
Програма реінтеграції ветеранів (IREX).

Відповіді на запитання: Чи повернетесь Ви на попередню роботу?

Джерело: Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр

Джерело даних: результати онлайн-опитування Українського ветеранського фонду.

Серед найбільш привабливих сфер для роботи Захисників є власна справа і **сільське господарство**

Майже половина опитаних не планують, або не змогли відповісти ствердно про повернення до сфери своєї попередньої діяльності

Потрібні програми перекваліфікації або підвищення кваліфікації, програми навчання та розвитку діяльності в нових сферах, зокрема, у сільському господарстві.

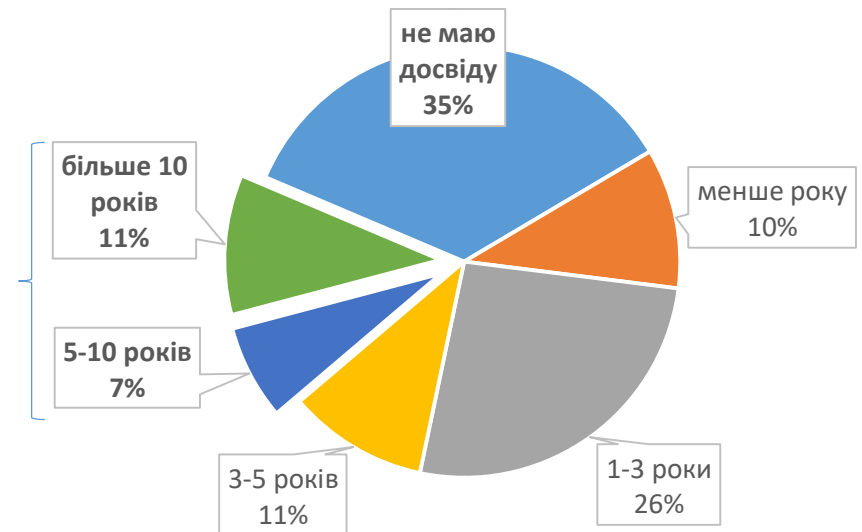
Стан підприємницької діяльності ветеранів

Ця категорія ветеранів може відігравати роль наставників (менторів) за принципом "рівний-рівному" (ветеран-ветерану).

Ця категорія ветеранів є значним потенціалом для зростання кількості підприємців.

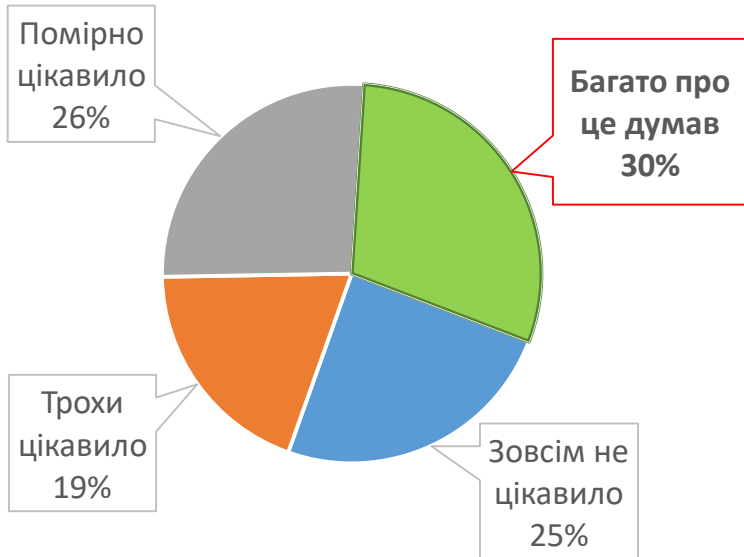
Підприємницький досвід

Джерело: Власні дослідження Бортнічук Т.М., «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», Львів, 2020 рік.

Зацікавленість ветеранів у підприємницькій діяльності до проходження військової служби та після

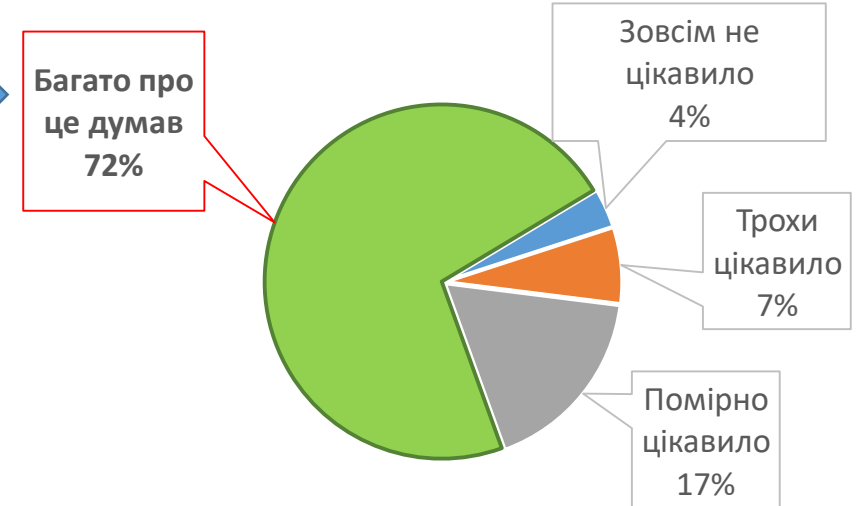
До проходження служби

Було 30% - Стало 72%

**Військова служба стала
для багатьох ветеранів
точкою, після якої вони
задумалися над
відкриттям власної
справи.**

Після проходження служби

Джерело: Власні дослідження Бортнічук Т.М., «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», Львів, 2020 рік.

Ветеранське підприємництво: мотивація та проблеми

Які мотиви спонукають чи спонукали Вас до відкриття власної справи?

- «Бути сам собі господар» - 70% відповідей.
- «Реалізувати власні ідеї» - 42%,
- «Забезпечити краще життя своєї родини» - 33%,
- «Фінансова незалежність» - 31%,
- «Самореалізуватися як особистість» - 28%

Як виглядає для Вас підприємницький успіх?

- фінансова незалежність - 47%,
- впевненість у майбутньому - 46%,
- «нести користь іншим людям» - 35%.

Зіштовхнувшись із проблемами працевлаштування, багато ветеранів, як працевлаштованих, так і непрацевлаштованих, розглядають можливість відкриття власного бізнесу як альтернативу працевлаштуванню за наймом.

На шляху до підприємницької діяльності

Яку суму Вам необхідно для відкриття (початку) підприємницької діяльності?

- **54,4%** респондентів потребують більше 120 тисяч гривень.
- **18%** - потребують стартовий капітал у розмірі від 60 до 120 тисяч гривень.
- Лише **5%** не потребують стартового капіталу.

У який спосіб Ви отримали або плануєте отримати стартовий капітал?

- **65%** опитаних розраховують на власні заощадження,
- **23%** - на позику від друзів чи знайомих,
- **18%** - розраховують на кошти отримані від продажу майна чи у вигляді грантів від міжнародних організацій.

Більшість ветеранів не знають як користуватися фінансовими послугами і які є для цього можливості

Джерело: Власні дослідження Бортнічук Т.М., «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», Львів, 2020 рік.

Бар'єри на шляху до підприємництва ветеранів:

серед зовнішніх бар'єрів

- **70%** респондентів вказали на відсутність стартового капіталу.
- **37%** - на високу вартість оренди приміщень, землі та інших активів
- **37%** - відсутність пільгових умов для підприємців-початківців
- **32%** лякає бюрократія, перевірки, величезні штрафи,
- **28%** опитуваних зупиняє поточна економічна ситуація.

серед внутрішніх бар'єрів

- **42%** респондентів вказали на відсутність необхідних заощаджень щоб дочекатися поки бізнес почне приносити дохід,
- **37%** - відсутність досвіду підприємницької діяльності,
- **25%** - відсутність знань щодо ведення бізнесу,
- **25%** - страх втратити все, вклавши в бізнес.

серед комунікаційних бар'єрів

- **61%** респондентів відмітили відсутність знайомств у підприємницьких колах,
- **35%** - відсутність знайомств у владі,
- **33%** - відсутність навички побудови ефективної комунікації,
- **25%** - відсутність підтримки оточуючих людей (родини, друзів тощо).

Джерело: Власні дослідження Бортнічук Т.М., «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», Львів, 2020 рік.

Проблема корупції

Окремою проблемою ветерани виділили **корупцію та** неможливість отримати земельні ділянки без хабаря.

Про це зазначили **61%** опитаних згідно дослідження «Роль ветеранської спільноти у розбудові демократичного суспільства»*.

Проблема комунікації із владою

- Недостатнє інформування про існуючі програми та допомоги початківцям загалом.
- Незадовільне висвітлення програм підтримки

Пропонували :

«Більш ширше інформування ветеранів про можливості та нові програми підтримки».

Шляхи покращення ветеранського підприємництва на думку ветеранів

- Задовільнення потреб початківців у підтримці (доступ до обладнання, фінансів, грантових та пільгових програм);
- Покращення комунікації влади та ветеранів;
- Інформування про програми та можливості для ветеранів;
- Зменшення бюрократичних перепон;
- Створення мережі центрів підтримки малого бізнесу де б надавались консультації, супровід та допомога з фіскальною службою.

необхідність:

- пільгового кредитування,
- грантових програм,
- зниження податків для підприємців-початківців,
- сприяння розвитку ветеранського бізнесу за допомогою місцевих програм безвідсоткових кредитування, податкових канікул, чи грантової допомоги,
- створення можливостей навчатися та розвиватися.

Наголошують на наявності фінансових можливостей, необхідної інформації, консультаційного супровіду та покращення комунікації.

Джерело: Власні дослідження Бортнічук Т.М., «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», Львів, 2020 рік.

Фактори, що сприяють розвитку ветеранських бізнесів.

Джерело: Власні дослідження Бортнічук Т.М., «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів», Львів, 2020 рік.

Ветеранське підприємництво у сільському господарстві:

Аналіз досліджень виявив готовність ветеранів до підприємництва, навчання, перекваліфікації, отримання нових знань та відкриття власної справи, зокрема в сільському господарстві.

Передумовою для цього є:

- **Право ветеранів на земельну ділянку.** Відповідно до **Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»** ветерани в мають право на першочергове отримання земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, ведення особистого селянського господарства, садівництва і городництва.

Перехід воїна ветерана у статус фермера, забезпечення успіху такої діяльності потребує серйозної дорадчої (інформаційно-консультаційної) підтримки.

Рекомендації:

Для сприяння розвитку ветеранського підприємництва у сільському господарстві необхідно:

- **Більш ширше інформувати ветеранів про можливості та нові програми підтримки шляхом створення відповідних інформаційних платформ.**
- **Підготувати програму для кредитування, для забезпечення доступу до фінансування ветеранів/ветеранок, що бажають відкрити власну справу, слід подбати про інститути гарантування поручительства.**
- **Підготувати програму для навчання підприємству для ветеранів/ветеранок та членів їхніх сімей на безоплатній основі.**
- **Запропонувати для ветеранів програми перекваліфікації та/або підвищення кваліфікації, програми навчання та розвитку діяльності в нових сферах, зокрема, у сільському господарстві.**
- **Розробити окремо для жінок-ветеранок програми їх реінтеграції та адаптації до цивільного життя, зокрема, у сільській місцевості;**

Рекомендації (продовження)

Необхідно:

- **Збільшувати можливості для створення СФГ ветеранами та ветеранками війни, які відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» мають право на першочергове отримання земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, ведення особистого селянського господарства, садівництва і городництва. Такі ділянки могли б стати основою сімейного фермерства, сприяти соціалізації ветеранів, вирішенню їх соціально-економічних та фінансових проблем.**
- **Рекламувати, демонструвати, ділитися кращими агропрактиками, запровадженими ветеранами, як успішний приклад фермерської діяльності серед ветеранів.**
- **Створити та підтримувати діяльності системи неформального професійного навчання та дорадчого супроводу сімейного ветеранського фермерства.**
- **Провести дослідження на основі опитування ветеранів щодо питань їх працевлаштування, готовності відкриття ними власної справи у фермерстві та виявлення проблем які цьому заважають.**

Дякую за увагу!

Протченко Олена Олексіївна

Телефон: +380677603089

Ел.пошта: protchel@ukr.net